

Ειδικά ζητήματα της έφεσης

Πέτρος Αλικάκος

Δ.Ν., Πρόεδρος Πρωτοδικών

1. Έφεση κατά αποφάσεως ειρηνοδικείου που έπρεπε να εκδικάσει υπόθεση με τις διατάξεις των μικροδιαφορών
2. Έφεση κατά ερήμην αποφάσεως και δυνατότητα αναστολής εκτέλεσης κατά τις διατάξεις των άρθρ. 912 και 913 ΚΠολΔ
3. Αδυναμία εφαρμογής της διάταξης του άρθρ. 242 παρ. 2 εδ. α΄ ΚΠολΔ σε υποθέσεις όπου είναι υποχρεωτική η προφορική συζήτηση
4. Παράβολο της έφεσης – ΕΣΔΑ - ΧΘΔΕΕ

1. Έφεση κατά αποφάσεως ειρηνοδικείου που έπρεπε να εκδικάσει υπόθεση με τις διατάξεις των μικροδιαφορών

Σε αντίθεση προς το προγενέστερο δίκαιο που θέσπιζε λεπτομερή ρύθμιση με τη μορφή ειδικής διαδικασίας για την εκδίκαση των μικροδιαφορών, ο ΚΠολΔ προβλέπει συγκεκριμένες ειδικές διατάξεις που εκτείνονται στα άρθρα 466-472 ΚΠολΔ. Οι διατάξεις αυτές δεν συνθέτουν ειδική διαδικασία (Ορφανίδης σε Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα, ΚΠολΔ Ι, Εισαγ. Παρατηρήσεις στα άρθρ. 466-472). Κρίσιμη πάντως δεν είναι η νομική αξιολόγηση για ύπαρξη ειδικής διαδικασίας ή ειδικών διατάξεων, αλλά η διαδικαστική απόκλιση, από την οποία εξαρτάται η δυνατότητα αντικειμενικής σωρεύσεως, συνεκδικάσεως ή ασκήσεως ανταγωγής (Ορφανίδης, ό.π.).

Πρέπει να υπομνησθεί ότι αρχικά η ενώπιον του ειρηνοδικείου διαδικασία διέπονταν από τις ίδιες αρχές και για τις μικροδιαφορές. Απαιτούνταν μόνο οι ειδικές διατάξεις που διέκριναν τις μικροδιαφορές από τη λοιπή τακτική διαδικασία του ειρηνοδικείου. Με την εφαρμογή, όμως, του ν. 4335/15 μεταβλήθηκε η προδικασία στην τακτική διαδικασία, η οποία πλέον διέπεται από διαφορετικούς κανόνες απ' αυτούς των ειδικών διαδικασιών και των ειδικών διατάξεων περί μικροδιαφορών. Είναι διαφοροποιημένη η διαδικαστική πορεία των μικροδιαφορών που εσφαλμένα εισήχθησαν στην τακτική διαδικασία, και αντίστροφα, όπως ορθά επισημαίνεται.

Ειδικότερα ως προς την έφεση σύμφωνα με το άρθρ. 512 ΚΠολΔ οι αποφάσεις των ειρηνοδικείων σε διαφορές που εκδικάζονται κατά τη διαδικασία των άρθρων 466 έως 471 είναι ανέκκλητες. Το ίδιο ισχύει και για τις αποφάσεις που συνεκδίκασαν αγωγές, το αντικείμενο διαφοράς της κάθε

μίας δεν ήταν μεγαλύτερο από τις 5.000 ευρώ, σύμφωνα με το άρθρ. 466 παρ. 1 ΚΠολΔ, όπως ίσχυε και κατά το χρόνο άσκησης των άνω αγωγών (βλ. άρθρ. 42 παρ. 1 ν. 3994/2011). Κατ' ορθή άποψη δεν είναι προσβλητή με έφεση η απόφαση που εκδόθηκε κατά την τακτική ή ειδική διαδικασία, ενώ έπρεπε να δικαστεί κατά τις ειδικές διατάξεις περί μικροδιαφορών (Β. Βαθρακοκοίλης, Η έφεση, αρ. 418). Αυτό συμβαίνει διότι εφαρμοστέες είναι οι ειδικές διατάξεις για τις μικροδιαφορές κατά τα άρθρ. 466 επ. ΚΠολΔ και όχι η τακτική ή η ειδική διαδικασία. Κατά την άποψή μας μάλιστα η διάταξη του άρθρου 512 ΚΠολΔ παραμερίζει εν μέρει ακόμη και τη διάταξη του άρθρου 528 ΚΠολΔ, με την έννοια ότι αν στην πρωτοβάθμια δίκη δεν παραστάθηκε ο εναγόμενος και λόγω αυτής της μη παραστάσεως δεν συνήχθη τεκμήριο ομολογίας (τακτική διαδικασία), η απόφαση δεν εξαφανίζεται σε περίπτωση παραδεκτής εφέσεως χωρίς την κατ' ουσία αποδοχή κάποιου λόγου εφέσεως. Στην περίπτωση αυτή θα έπρεπε ο εκκαλών πριν την άσκηση εφέσεως να είχε ασκήσει ανακοπή ερημοδικίας κατά της πρωτοδίκου αποφάσεως, η οποία (ανακοπή ερημοδικίας) ως ένδικο μέσο επιτρέπεται στις μικροδιαφορές. Από αυτά προκύπτει ακόμη ένα επιπλέον επιχείρημα που ενισχύει τη θέση περί διαφοροποίησης της διαδικαστικής πορείας των μικροδιαφορών που εσφαλμένα εισήχθησαν στην τακτική ή στην ειδική διαδικασία.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι, καθώς κατά το άρθρ. 532 ΚΠολΔ επιβάλλει ως συνέπεια το απαράδεκτο της έφεσης, αν λείπει κάποια από τις προϋποθέσεις του παραδεκτού της, το δικαστήριο απορρίπτει ως απαράδεκτη και αυτεπαγγέλτως την έφεση κατά αποφάσεως που εκδίκασε μικροδιαφορά κατά την τακτική ή ειδική διαδικασία, ενώ έπρεπε να εφαρμόσει τις ειδικές διατάξεις. Το ίδιο ισχύει και για τις εφέσεις κατά αποφάσεων που έκριναν ανακοπή κατά διαταγής πληρωμής με ποσό που εμπίπτει στο χρηματικό πλαίσιο των μικροδιαφορών.

2. Έφεση κατά ερήμην αποφάσεως και δυνατότητα αναστολής εκτέλεσης κατά τις διατάξεις των άρθρ. 912 και 913 ΚΠολΔ

Κατά το άρθρο 528 ΚΠολΔ, όπως αυτό ισχύει, μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 44 παρ. 2 του Ν. 3994/2011, από την 25-07-2011, σύμφωνα με το άρθρο 77 του ίδιου Νόμου, αν ασκηθεί έφεση από το διάδικο, που δικάστηκε ερήμην, η εκκαλουμένη απόφαση εξαφανίζεται μέσα στα όρια που καθορίζονται από την έφεση και τους πρόσθετους λόγους, ανεξάρτητα από τη διαδικασία που τηρήθηκε. Ο εκκαλών δικαιούται να προβάλει όλους τους ισχυρισμούς, που μπορούσε να προτείνει και πρωτοδίκως. Περαιτέρω δε, με την παρ. 4 του άρθρου 72 του ίδιου Νόμου ορίζεται ότι «το παραδεκτό των ενδίκων μέσων, το επιτρεπτό των προβαλλομένων λόγων και ο χρόνος της άσκησής τους κρίνονται, σύμφωνα με το νόμο που ισχύει κατά το χρόνο που δημοσιεύεται η απόφαση. Στα ένδικα μέσα που είχαν ασκηθεί πριν από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου εφαρμόζονται οι διατάξεις της

παραγράφου 2 (αυτού)». Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι διατηρείται ευθέως η έφεση κατά ερήμην αποφάσεως, ως υποκατάστατο της αναιτιολόγητης ανακοπής ερημοδικίας. Τούτο εξάλλου προκύπτει και από την αντιπαραβολή της διατύπωσης του άρθρου 528, που ορίζει ότι «αν ασκηθεί έφεση από διάδικο που δικάστηκε ερήμην, η εκκαλουμένη απόφαση εξαφανίζεται μέσα στα όρια, που καθορίζονται από την έφεση και τους πρόσθετους λόγους», προς τη διατύπωση του άρθρου 535 παρ.1, όπως τούτο ισχύει μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 16 παρ. 7 του Ν. 2915/29-05-2001, που ορίζει ότι «αν ο λόγος της έφεσης κριθεί βάσιμος, η απόφαση που προσβάλλεται εξαφανίζεται και το Δευτεροβάθμιο Δικαστήριο κρατεί την υπόθεση και τη δικάζει κατ' ουσίαν». Η διαφορά στη φραστική διατύπωση των δύο αυτών ομόλογων άρθρων καταδεικνύει ότι τη μεν εξαφάνιση της ερήμην αποφάσεως, μέσα στα όρια που καθορίζονται από την έφεση και τους πρόσθετους λόγους, επιφέρει η εμπρόθεσμη και παραδεκτή άσκηση εφέσεως, ενώ την εξαφάνιση της αποφάσεως που εκδόθηκε κατ' αντιμωλία επιφέρει η παραδοχή κάποιου λόγου της ως βασίμου κατ' ουσίαν. Η σκόπιμη διατήρηση του άρθρου 528, με δομή ίδια ουσιαστικά με εκείνη που του είχαν προσδώσει οι Ν. 2207/1994 και 2915/29-05-2001, υποδηλώνει σαφώς ότι για την εξαφάνιση της πρωτοδίκου αποφάσεως, εφόσον αυτή εκδόθηκε ερήμην του διαδίκου, δεν απαιτείται να ευδοκιμήσει προηγουμένως κάποιος λόγος της εφέσεως, αλλά αρκεί η τυπική παραδοχή της, αφού αυτή έχει τα αποτελέσματα της καταργηθείσας αναιτιολόγητης ανακοπής ερημοδικίας (ΑΠ 1015/2005, ΕλλΔ/νη 46, 1100).

Σχετικά, όμως, γεννάται ένα μείζον ζήτημα εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων στην περίπτωση που μελετούμε. Όταν ασκηθεί έφεση στην παραπάνω περίπτωση, ο διάδικος που ερημοδικάστηκε μπορεί με αίτηση αναστολής εκτέλεσης της πρωτόδικης απόφασης κατ' άρθρο 912 ΚΠολΔ, εφόσον η ερήμην πρωτόδικη απόφαση κηρύχθηκε προσωρινά εκτελεστή, να ζητήσει να ανασταλεί η εκτέλεση μέχρι να εκδικαστεί η έφεσή του. Τότε το δικαστήριο των ασφαλιστικών που θα εκδικάσει την υπόθεση βρίσκεται μπροστά σε ένα μονόδρομο. Με δεδομένο ότι η πρωτόδικη απόφαση εξαφανίζεται στο σύνολό της με την άσκηση παραδεκτής και νόμιμης έφεσης, εφόσον βάλλεται η εκτίμηση των αποδείξεων, θα πρέπει αναγκαίως να πιθανολογήσει την ευδοκίμηση της έφεσης, αφού και μόνη η εμπρόθεσμη και νόμιμη άσκησή της με τον παραπάνω λόγο θα έχει ως αποτέλεσμα να γίνει δεκτή η έφεση και να εξαφανιστεί η πρωτόδικη απόφαση! Στη συνέχεια θα πρέπει να αναστείλει την προσωρινή εκτέλεση της πρωτόδικης απόφασης με την απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων μέχρι να εκδικαστεί η ασκηθείσα από τον εναγόμενο έφεση.

Έχοντας δε υπόψιν τον προσδιορισμό των εφέσεων σε διάστημα ακόμη και δύο ετών από την άσκηση της έφεσης, ιδίως σε μεγάλα δικαστήρια, οδηγούμαστε σε αδυναμία του ενάγοντος που παραστάθηκε στο

πρωτοβάθμιο δικαστήριο να αποκτήσει σύντομα εκτελεστό τίτλο, ενώ ο εναγόμενος που δεν ενδιαφέρθηκε στον πρώτο βαθμό προστατεύεται επί μακρόν, προς βλάβη των συμφερόντων του ενάγοντος. Μάλιστα μπορεί ο εναγόμενος σκοπίμως να μην παρίσταται στην πρωτοβάθμια δίκη, γνωρίζοντας ότι το δίκαιο βρίσκεται στην πλευρά του ενάγοντος και έτσι με την εμπρόθεσμη έφεσή του και την αίτηση αναστολής να παρατείνει την κατάσταση προς το συμφέρον του και σε βάρος των εννόμων συμφερόντων του ενάγοντος.

Μία λύση θα ήταν η άσκηση αίτησης προτίμησης για την ενωρίτερη εκδίκαση της έφεσης από τον ενάγοντα – εφεσίβλητο - καθού η αίτηση αναστολής, όταν υπάρχει έννομο συμφέρον και νόμιμος λόγος. Αλλά και αυτή η λύση δεν είναι πανάκεια. Με δυσχερή, τις περισσότερες φορές αδύναμη, αιτιολογία μπορεί το δικαστήριο των ασφαλιστικών να εφαρμόσει το άρθρ. 116 παρ. 1 ΚΠολΔ περί καταχρηστικής άσκησης του ενδίκου βοηθήματος της αίτησης αναστολής από την πλευρά του εναγομένου, κρίνοντας ότι η αίτηση αναστολής ασκείται προς παρέλκυση της κύριας διαφοράς και να προχωρήσει σε απόρριψη της αίτησης αναστολής

3. Αδυναμία εφαρμογής της διάταξης του άρθρ. 242 παρ. 2 εδ. α΄ ΚΠολΔ σε υποθέσεις όπου είναι υποχρεωτική η προφορική συζήτηση

Κατά συνεπή εφαρμογή της κρατούσας στη νομολογία γνώμη στις υποθέσεις που είναι υποχρεωτική η προφορική συζήτηση, όπως είναι οι υποθέσεις της εκούσιας δικαιοδοσίας, δεν ισχύει η ευχέρεια των πληρεξουσίων δικηγόρων των διαδίκων να προκαταθέσουν δήλωση ότι δεν θα παραστούν κατά την εκφώνηση της υπόθεσης (βλ. Κ. Μπέη, Πολιτική δικονομία, άρθρ. 741, σελ. 179, Νίκα στην ΕρμΚΠολΔ των Κεραμέα-Κονδύλη-Νίκα στο άρθρο 242, ΕφΑθ 11/2015, ΕφΠατρ 539/2009 , ΕφΑθ 427/2008, ΕφΑθ 1686/2006, ΕφΑθ 209/2006 , ΕφΑθ 7061/2004 όλες δημ. στη ΝΟΜΟΣ). Σε μια τέτοια περίπτωση, που δεν μπορεί να εφαρμοσθεί η διάταξη του άρθρ. 242 § 2 του ΚΠολΔ, ο διάδικος που κατέθεσε προτάσεις και δεν παρουσιάσθηκε στη συζήτηση, δικάζεται ερήμην (βλ. παραπάνω, αντιθ. ΕφΠειρ 491/2014, ΝΟΜΟΣ, ΕφΠειρ 206/2015, ΝΟΜΟΣ, ΕφΠειρ 218/2015, ΝΟΜΟΣ, κατά τις οποίες η παράσταση κατά το άρθρ. 242 παρ. 2 ΚΠολΔ έγινε αποδεκτή ως «κανονική» παράσταση). Αυτό σημαίνει ότι δεν λαμβάνονται υπόψιν οι προτάσεις του και τα όσα προσκομίζει με αυτές (ΕφΔυτΜακ 49/2014, ΝΟΜΟΣ, ΕφΘεσ 2675/2018, ΝΟΜΟΣ), ωστόσο η συζήτηση προχωρεί σαν να ήταν παρόντες όλοι οι διάδικοι. Εξάλλου, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρ. 764 § 2 του ΚΠολΔ, με το οποίο τίθενται ειδικοί κανόνες στη συζήτηση της έφεσης, κατά των αποφάσεων που εκδόθηκαν με τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας (άρθρ. 738 επ. του ΚΠολΔ), όπως είναι και εκείνες

που εκδόθηκαν επί αιτήσεως για διόρθωση των πρώτων κτηματολογικών εγγραφών με την ένδειξη «άγνωστος» (άρθρο 6 παρ.3 του Ν.2664/1998, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3481/2006 και πριν την τροποποίηση με το Ν.4164/2013), αλλά και του κτηματολογικού δικαστή κατά το Κτηματολόγιο Δωδεκανήσου (ΕφΔωδ 165/2007, ΝΟΜΟΣ), οι υποθέσεις του ν. 3869/2010, (όπως ισχύει), η πτωχευτική δίκη, η δίκη για την έκδοση κληρονομητηρίου, η δίκη της τριτανακοπής κατά οριστικής απόφασης που εκδόθηκε με την εκούσια δικαιοδοσία (ΕφΑθ 427/2008, ΝΟΜΟΣ), αν, όταν εκφωνείται η υπόθεση δεν εμφανισθεί κανείς διάδικος, η συζήτηση ματαιώνεται (ΕφΑθ 2495/2017, ΝΟΜΟΣ), ενώ αν εμφανισθεί κάποιος από τους διαδίκους (προφανώς όχι αυτός που κατέθεσε προτάσεις και δεν παρουσιάστηκε στη συζήτηση), το δικαστήριο εξετάζει την υπόθεση στην ουσία (ΕφΘεσ 2675/2018, ΝΟΜΟΣ). Σε περίπτωση βέβαια που υπάρχει ένας μόνο διάδικος, όπως στις περιπτώσεις της προσωρινής αντιμισθίας του συνδίκου της πτώχευσης, τότε η συζήτηση και πάλι ματαιώνεται (ΕφΑθ 7061/2004, ΕΛΛΔνη 2005.520).

Πρέπει να σημειωθεί ότι για την έρευνα όμως της υπόθεσης σε περίπτωση απουσίας κάποιου από τους διαδίκους προέχει η έρευνα της νόμιμης και εμπρόθεσμης κλήτευσης του. Η επιταγή του β` εδαφίου της διατάξεως του άρθρου 764 παρ. 2 προϋποθέτει τη συνδρομή των εκ των άρθρων 110 και 111 ΚΠολΔ απορρεόντων θεμελιακών δικαιωμάτων περί κλητεύσεως των διαδίκων και τηρήσεως της προδικασίας. Έτσι, ερευνάται αν τη συζήτηση επισπεύδει ο διάδικος που απολείπεται ή αν την επισπεύδει ο παριστάμενος οπότε ερευνάται η κλήτευση αυτού που απουσιάζει. Η ως άνω ρύθμιση ως ειδική κατισχύει της γενικής ρυθμίσεως του άρθρου 524 § 3 ΚΠολΔ, κατά την: οποία "σε περίπτωση ερημοδικίας του εκκαλούντος η έφεση απορρίπτεται", σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 741 ΚΠολΔ, κατά την οποία τα άρθρα 1 έως 590 εφαρμόζονται και κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, εκτός αν είναι αντίθετα προς ειδικές διατάξεις, όπως η προκειμένη διάταξη της § 2 του άρθρου 764 ΚΠολΔ (ΕφΑθ 3057/2009, ΝΟΜΟΣ). Αυτό σημαίνει ότι θα γίνει τυπικά δεκτή η έφεση και θα ερευνηθεί περαιτέρω αυτή ως προς το παραδεκτό και βάσιμο των λόγων της (άρθρο 533 παρ 1, 741 επ. ΚΠολΔ, ΕφΘεσ 2479/2014, ΝΟΜΟΣ).

Εφόσον πρόκειται περί πρόσθετης παρέμβασης και ο προσθέτως παρεμβαίνων δεν έλαβε μέρος στη συζήτηση κανονικά, εν προκειμένω με δήλωση του πληρεξούσιου δικηγόρου του ότι δεν θα παραστεί, η διαδικασία θα πρέπει να προχωρήσει σαν να μην είχε ασκηθεί η πρόσθετη παρέμβαση (ΕφΠειρ 181/2017, ΝΟΜΟΣ).

Υπενθυμίζουμε ότι ενώπιον των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων η προφορική συζήτηση είναι υποχρεωτική μόνο στην περίπτωση κατά την οποία η έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης ασκήθηκε από το διάδικο, που δικάστηκε στον πρώτο βαθμό ερήμην, οπότε, με την τυπική παραδοχή της έφεσης, η οποία λειτουργεί ως υποκατάστατο της καταργηθείσας ανατιολόγητης ανακοπής ερημοδικίας, εξαφανίζεται η πρωτόδικη απόφαση

μέσα στα όρια, που καθορίζονται από την έφεση και τους πρόσθετους λόγους, χωρίς να απαιτείται να ευδοκιμήσει προηγουμένως κάποιος λόγος της έφεσης (ΑΠ 394/2011 ΧρΙΔ 2012.55, ΑΠ 829/2008 ΝοΒ 2008.2457, ΑΠ 1015/2005 ΕλλΔνη 2005.1100) και αναδικάζεται η υπόθεση από το Εφετείο, ενώπιον του οποίου η συζήτηση γίνεται πλέον προφορικά. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση αυτή, που είναι υποχρεωτική η προφορική συζήτηση ενώπιον του Εφετείου, δεν έχει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 242 παρ. 2 ΚΠολΔ και έτσι δεν είναι επιτρεπτή η παράσταση κατά τη συζήτηση με κοινή δήλωση των διαδίκων, που υπογράφεται από τους πληρεξούσιους δικηγόρους τους, ή με δήλωση του ενός ή ορισμένων μόνο πληρεξουσίων ότι δεν θα παρασταθούν κατά την εκφώνηση της υπόθεσης. Η ως άνω απαγόρευση της παράστασης με δήλωση του πληρεξουσίου δικηγόρου στην περίπτωση του άρθρου 528 ΚΠολΔ, ισχύει όχι μόνο για το διάδικο, ο οποίος δικάσθηκε στον πρώτο βαθμό ερήμην, αλλά και για τον αντίδικο του, ο οποίος είχε παρασταθεί κανονικά στον πρώτο βαθμό. Τούτο προκύπτει από τις προαναφερόμενες διατάξεις, διότι διαφορετικά, χωρίς δηλαδή την πραγματική παράσταση όλων των διαδίκων, προφορική συζήτηση δεν νοείται, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα εκατέρωθεν ακρόασης και κατ' αντιδικία συζήτησης της υπόθεσης για να εξασφαλίζεται η αρχή της δίκαιης δίκης, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α. (ΑΠ 1040/2013 ΧρΙΔ 2014.128, ΑΠ 280/2012 και ΑΠ 251/2009 δημοσιευμένες στην ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 158/2010 ΕλλΔνη 2011.1386, ΑΠ 1368/2008 ΕλλΔνη 2011.454, ΕφΑθ 2646/2011 ΕφΑΔ 2011.1066). (ΕφΠειρ 332/2015, ΝΟΜΟΣ). Εάν ο μη προσηκόντως παριστάμενος και γι' αυτό ερήμην δικάζόμενος διάδικος είναι ο εκκαλών, τότε (αφού ερευνηθεί αν επέσπευσε αυτός τη συζήτηση της εφέσεώς του ή σε αντίθετη περίπτωση, αν κλητεύθηκε νομίμως να παραστεί κατά τη συζήτηση της: ΕφΑθ 7093/2007, ΝΟΜΟΣ, ΜΠΑ 7879/2020, αδημ.) η έφεση απορρίπτεται και η απόρριψη συντελείται κατ' ουσία, ανεξάρτητα από την υποβολή ή μη σχετικού αιτήματος του εφεσιβλήτου (Β. Βαθρακοκοίλης, Η έφεση, σελ. 515, αρ. 2053, ΑΠ 652/2011, ΝΟΜΟΣ, διότι ο εκκαλών με την απουσία του ή τη μη προσήκουσα παράστασή του θεωρείται ότι παραιτείται από την έφεση και αποδέχεται την πρωτόδικη απόφαση: ΑΠ 1040/2013, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 280/2012, ΝΟΜΟΣ. Αντιθ. ΑΠ 158/2010, ΝΟΜΟΣ). Αν και τα δύο διάδικα μέρη παραστούν με δήλωση, η υπόθεση ματαιώνεται (Β. Βαθρακοκοίλης, ό.π., σελ. 516, αρ. 2055, ΑΠ 866/2008, ΝΟΜΟΣ)

4. Δικαστικό ένσημο και πρόσβαση στη δικαιοσύνη κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ

Κατ' αρχάς το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη δεν είναι απόλυτο και είναι δυνατόν να τεθούν συγκεκριμένοι περιορισμοί. Οι περιορισμοί τίθενται από το εθνικό δίκαιο. Ένας συνήθης περιορισμός είναι η θεσμοθέτηση με νομοθετική διάταξη δικαστικών τελών για τη διενέργεια

διαδικαστικών πράξεων. Ορθά η ΑΠ 1261/2019 δέχεται ότι «οι διατάξεις αυτές (ενν. 20 παρ. 1 Σ και 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ) δεν αποκλείουν στον κοινό νομοθέτη να θεσπίζει δικονομικές προϋποθέσεις και γενικότερα διατυπώσεις για την πρόοδο της δίκης, αρκεί αυτές να συνάπτονται προς τη λειτουργία των δικαστηρίων και την ανάγκη αποτελεσματικής απονομής της δικαιοσύνης και να μην υπερβαίνουν τα όρια εκείνα, πέραν των οποίων επάγονται την άμεση ή έμμεση κατάλυση του προστατευομένου από τις ανωτέρω διατάξεις ατομικού δικαιώματος παροχής έννομης δικαστικής προστασίας».

Τα δικαστικά τέλη συμβάλουν στην αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης. Αυτό συμβαίνει καθότι η θέσπισή τους αποτρέπει καταχρηστικές πρακτικές, ενώ δεν είναι αμελητέα και η μείωση, μέσω των δικαστικών τελών, των κρατικών δαπανών για τη διεξαγωγή μιας δίκης. Δεν παύουν, όμως, να περιορίζουν την πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Έτσι γίνεται δεκτό (ΕΔΔΑ, Kreuz κ. Πολωνίας, αρ. 28249/95, 19 Ιουνίου 2001, παρ. 61-67) ότι τα υπερβολικά δικαστικά τέλη, που εμποδίζουν τους διαδίκους να καταθέσουν μια αστική αγωγή, μπορεί να συνιστούν παραβίαση του άρθρου 6 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ.

Σύμφωνα τόσο με το δίκαιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσο και το δίκαιο της ΕΕ, τα δικαστικά τέλη δεν είναι ασυμβίβαστα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ ή το άρθρο 47 του Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ. Ωστόσο, εάν τα δικαστικά τέλη είναι υπερβολικά υψηλά, αυτό μπορεί να στερήσει από τους ιδιώτες το δικαίωμα πρόσβασης στο δικαστήριο (ΕΔΔΑ, Perdigo κ. Πορτογαλίας [GC], αρ. 24768/06, 16 Νοεμβρίου 2010, παρ. 74. Βλ. επίσης United Nations (UN), Committee on Human Rights (HRC) (2008), υπόθεση αρ. 1514/2006, Casanovas κ. Γαλλίας, 28 October 2008, παρ. 11.3).

Το ΕΔΔΑ σε απόφασή του δέχθηκε ότι είναι δυσανάλογα τα τέλη, που ανέρχονται σε ύψος περίπου τέσσερις φορές μεγαλύτερο του μηνιαίου εισοδήματος του αιτούντος (ΕΔΔΑ, Kijewska κ. Πολωνίας, αρ. 73002/01, 6 Σεπτεμβρίου 2007, παρ. 47.). Στην υπόθεση Στάνκοφ κατά Βουλγαρίας (ΕΔΔΑ, Stankov κ. Βουλγαρίας, αρ. 68490/01, 12 Ιουλίου 2007) επιδικάστηκε στον αιτούντα αποζημίωση για παράνομη φυλάκιση. Ωστόσο, του ζητήθηκε να καταβάλει δικαστικά έξοδα που ανερχόταν σχεδόν στο 90% της αποζημίωσης που διατάχθηκε να καταβάλει το κράτος. Κατά συνέπεια, ο προσφεύγων απώλεσε ουσιαστικά την αποζημίωσή του, μολονότι τα δικαστήρια αποδέχθηκαν ότι την δικαιούνταν.

Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας αποζημίωσης κατά του κράτους, οι κανόνες σχετικά με τα δικαστικά έξοδα πρέπει να αποφεύγουν την υπερβολική επιβάρυνση των διαδίκων. Το κόστος δεν πρέπει να είναι υπερβολικό ή να συνιστά αδικαιολόγητο περιορισμό του δικαιώματος πρόσβασης στο δικαστήριο. Μολονότι η επιβολή δικαστικών τελών ήταν συμβατή με τη χρηστή απονομή της δικαιοσύνης, το σχετικά

υψηλό και εντελώς άκαμπτο ποσοστό δικαστικών τελών στην παραπάνω υπόθεση, ισοδυναμούσε με δυσανάλογο περιορισμό του δικαιώματος του προσφεύγοντος ενώπιον δικαστηρίου. Το Δικαστήριο διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 6 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ.

Στο πλαίσιο της ΕΕ, το ζήτημα των δικαστικών δαπανών εξετάστηκε σε σχέση με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, βάσει της οδηγίας για την εφαρμογή της σύμβασης του Aarhus (UN, Economic Commission for Europe (UNECE) (1998), Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, 25 Ιουνίου 1998). Στην υπόθεση Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας (ΔΕΕ, C-530/11, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κ. Ηνωμένου Βασιλείου, 13 Φεβρουαρίου 2014. Βλ. επίσης ΔΕΕ, C-260/11, Η Βασίλισσα σχετικά με την αίτηση του David Edwards και Lillian Palikaropoulos κ. Υπηρεσίας Περιβάλλοντος και λοιπών, 11 Απριλίου 2013), μια ομάδα περιβαλλοντικών ΜΚΟ υπέβαλε καταγγελία στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ισχυριζόμενη ότι τα άτομα και οι ομάδες της κοινωνίας των πολιτών δεν ήταν σε θέση να ασκήσουν προσφυγή στα δικαστήρια του Ηνωμένου Βασιλείου λόγω των «απαγορευτικών εκ των προτέρων» δικαστικών εξόδων και, ειδικότερα, της εφαρμογής του κανόνα «ο χαμένος πληρώνει», ο οποίος απαιτεί από τον ηττημένο να καλύψει τα δικαστικά έξοδα του νικητή. Η προσφυγή τους βασίστηκε στην παραπάνω οδηγία, σύμφωνα με την οποία δεν θα πρέπει οι προσφυγές προς τη δικαιοσύνη που βασίζονται στην οδηγία να είναι «απαγορευτικά δαπανηρές» (prohibitively expensive). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρέπεμψε την υπόθεση στο ΔΕΕ.

Το ΔΕΕ εξέτασε τη σημασία του όρου "απαγορευτικά δαπανηρές" που ενυπάρχει στην οδηγία. Η αξιολόγηση αυτή απαιτούσε αντικειμενική και υποκειμενική αξιολόγηση. Το κόστος δεν πρέπει να είναι "αντικειμενικά παράλογο", αλλά επίσης δεν μπορεί να υπερβαίνει τους οικονομικούς πόρους του ενδιαφερομένου (υποκειμενική αξιολόγηση). Κατά την αξιολόγηση του υποκειμενικά εύλογου, μπορούν να ληφθούν υπόψη διάφοροι παράγοντες, μεταξύ των οποίων: i) κατά πόσον η υπόθεση έχει εύλογες προοπτικές επιτυχίας, ii) το διακύβευμα για τον αιτούντα και την προστασία του περιβάλλοντος και iii) η πολυπλοκότητα του νόμου και της σχετικής διαδικασίας. Η εκτίμηση αυτή δεν διαχωρίζει υποθέσεις πρώτου βαθμού ή κατ' έφεση. Το ΔΕΕ δέχθηκε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν μετέφερε στο εσωτερικό του σύστημα σωστά την οδηγία, επιβάλλοντας υπερβολικά δικαστικά τέλη στους αιτούντες προστασία σύμφωνα με την Οδηγία.

Τα δικαστικά τέλη πρέπει να αξιολογούνται υπό το πρίσμα των ιδιαίτερων περιστάσεων της υπόθεσης – συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας του διαδίκου να πληρώσει – για να καθοριστεί αν ο διάδικος εξακολουθεί να έχει το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο (βλ. ΕΔΔΑ, Tolstoy Miloslavsky κ. Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. 18139/91, 13 Ιουλίου 1995, παρ. 61–

67, όπου κρίθηκε εύλογη η απαίτηση καταβολής σημαντικής εγγύησης για τα δικαστικά έξοδα του ανακόπτοντος, διότι η ανακοπή δεν θεωρήθηκε ότι θα έχει ουσιαστική έκβαση (meritorious)).

Θεωρούμε ότι η ανάγκη χρηματοδότησης του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης δεν θα πρέπει να αναιρεί το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Προς την κατεύθυνση αυτή μπορεί να θεσπιστεί το δικαίωμα για νομική βοήθεια για την κάλυψη των δικαστικών εξόδων (βλ. άρθρ. 47 εδ. τελ. του ΧΘΔΕΕ για την αστική δίκη, αλλά και τον δικό μας ν. 3226/2004 όπως ισχύει, σχετικά με την παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος). Ακόμη είναι δυνατό να εισαχθούν απλουστευμένες διαδικασίες, που είναι λιγότερο δαπανηρές και ταχύτερες. Μια τέτοια απλουστευμένη διαδικασία είναι η ευρωπαϊκή διαδικασία μικροδιαφορών (European Small Claims Procedure, όπως έχει εισαχθεί με τον κανονισμό 861/2007 και ισχύει σήμερα. Βλ. και διατάξεις άρθρ. 466 επ. ΚΠολΔ).

Ειδικά, όμως, για το ένδικο μέσο της έφεσης, ορθά έκρινε η πρόσφατη απόφαση του Αρείου Πάγου 1261/2019 ότι, η μη προσκόμιση του νόμιμου παραβόλου μέχρι τη συζήτηση της έφεσης, την καθιστά απαράδεκτη, χωρίς να υφίστανται περιθώρια χρήσεως του άρθρ. 227 παρ. 1 ΚΠολΔ, μετά από αυτή (τη συζήτηση). Πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρ. 6 της ΕΣΔΑ, όπως ορθά αναφέρει και η απόφαση του Αρείου Πάγου, δεν κατοχυρώνει το δικαίωμα σε έφεση (ΕΔΔΑ, Delcourt κ. Βελγίου, 17.1.1970, παρ. 25). Το ίδιο ισχύει και υπό το φως του άρθρ. 47 του ΧΘΔΕΕ (βλ. Φλώρου/Μαργαρίτη, σε Ερμηνεία ΧΘΔΕΕ, επιμ. Β. Τζέμου, εκδ. 2^η, αρθρ. 47, αρ. 3, σελ. 545). Εκτός, βέβαια, αν η εθνική νομοθεσία προβλέπει δικαίωμα σε άσκηση έφεσης, οπότε οι εγγυήσεις της δίκαιης δίκης του άρθρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ επεκτείνονται και σε αυτό (Ακτύπης σε Ερμηνεία ΕΣΔΑ, επιμ. Λ.- Α. Σισιλιάνος, άρθρ. 2 7^{ου} πρωτοκόλλου, αρ. 13). Έτσι και στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να ισχύσουν τα κριτήρια που αναφέρθηκαν παραπάνω ως προς τη συσχέτιση του δικαστικού τέλους με τα ένδικα βοηθήματα (βλ. σχετικά και Λ.-Α. Σισιλιάνο, σε Ερμηνεία ΕΣΔΑ, επιμ. Λ. – Α. Σισιλιάνου, άρθρ. 6 παρ. 62).